

STENHUGGEREN

medlemsblad
for
JYSK STENKLUB

AMATØRGEOLOGISK FORENING
AARIUS

MEDLEM AF DANSK AMATØRGEOLOGISK UNICN

---

nr 3

1 december 1979

5 årgang

DEN LILLE FORSIDEHISTORIE:

Endelig - kom også jeg afsted til Norge efter at have fået Dres inspireret af stenklubbens fine fund på sommerturen. Åse Joh. Ostli, sekretær i geologi-foreningen i Hamar, besøgte os i foråret og blev da så glad for Hanne Kundes dejlige flæskesteg og for fossil-kenderen Grethe at hun på stående fod tilbød at bistå med gode råd, hvis vi tog til Norge.

Vi var med, da Hedmark Geologiforening og Hamar Naturværnförening på fossiljagt i Ringsaker fandt spor efter den første hedmarking (en slags skolithos) - se det var storvildt !

På Fangberget kunne vi knap nok sætte foden uden at træde på fossiler. Ved Mjøsstrandén oplevede vi den kyst af havbugten, som i en fjern fortid - for 600 millioner år siden - gik helt ind til Hamar, og i fjeldsiderne og i vejskæringerne studerede vi de ældste bjergarter. Mørkegrøn smaragd fandt vi ved Byrud, og vi fik et vide, at der i den engelske dronnings krone funkler en stor smaragd fra dette brud. - Det blev til en dejlig oplevelse for os.

Dolly

NY KLUB

Nu igen er der opstået en ny klub: Stenklubben Als, - stiftet 1/1 1979
- 50 medlemmer, - formand Erik Jørgensen, tlf 04-456280. Tillykke med

det til nulevende og kommende aisinger.

DANSK AMATØRGEOLOGISK UNION , (DAGU)

Der blev 21/4 1979 afholdt et fællesmøde af nogle bestyrelsesmedlemmer fra nogle af de danske stenklubber. Man drøftede her muligheden for et udvidet samarbejde mellem de danske stenklubber. Dette møde blev fulgt op af et nyt møde i Odense 31/9 1979, og det blev her besluttet at danne en union bestående af

Den Fynske Stenklub,
 Jysk Stenklub,
 Stenklubben Als,
 Stenvenerne København,
 Sydvest-Jysk Stenklub og
 Vestjysk Stenklub

med navn som anført i overskriften.

Formålet med unionen er at støtte og drage fordel af hinanden på en række felter, hvor man efterhånden finder ud af, at man har fælles interesser. Man har tænkt sig, at unionen kan benyttes til at lette samarbejdet med de andre nordiske landes stenklubber. - Også i Norge og i Sverige er der dannet stenklubsunioner.

Unionen er ret løst sammenføjet (- den har f. ex. ikke nogen bestyrelse). Klubbestyrelserne har nedsat et fællesudvalg bestående af 2 medlemmer fra hver klub. Dette unions-udvalg har fået til opgave at repræsentere klubberne udadtil, arrangere fællesture og iøvrigt koordinere sager af fælles interesse i overensstemmelse med de enkelte klubbers ønsker.

Foreløbig har unionsudvalget besluttet

1) at samle/lave en samling af beskrivelser af ture. Denne samling vil ikke blive offentlig tilgængelig, men den bliver fremstillet i så mange eksemplarer, at hver klubs bestyrelse får ét eksemplar. Klubbens medlemmer kan henvende sig her med spørgsmål om ture og vil forhåbentlig selv bidrage til samlingen med lokalitetsbeskrivelser.

2) at klubbens medlemmer kan abonnere på de andre klubbers blade formedelst 20 kr pr år for hver af de andre klubblade.

3) at det er tilladt bladredaktørerne, som de har gjort det tilforn, at hugge hinandens artikler.

Udvalget har videre

4) drøftet fremstillingen af et fælles blad, men dette er foreløbigt skrinlagt af økonomiske grunde.

5) drøftet muligheden for at lave en fælles byttedag.

Bestyrelsen

Annonce

INTERNATIONAL MINERALS & GEMS
v/Niels Schjeldahl 06-253210

Birgittevej 6
8220 Brabrand

SPAR PENGE VED KØB AF JULEGAVER !

20 % RABAT.

Bestyrelsen har besluttet, at al handel ved møderne skal foregå i de to små studiekredslokaler. Der er ikke meget bordplads til rådighed, så vi er desværre ikke i stand til at vise hele vort righoldige udvalg af mineraler m.m.

Aflæg derfor et besøg på Birgittevej 6, hvor du i ro og mag kan få lejlighed til at søge det, du ønsker.

OG SÅ FAR DU 20% RABAT PÅ ALT I DECEMBER MÅNED.

Fra vor rejse i sommer har vi hjembragt en del flotte Bjergkrystaller fra Schweiz samt de sjældne mineraler Baumhauerit og Skleroklas, som kun findes i Lenggenbach i Schweiz. Endvidre Hæmatit og Pyrit fra Elba.

Af andet nyt kan nævnes Halotrichit ("koste" og tråde), Vivianit i små fine krystaller, Korund, Thorianit samt Adular og Kyanit fra Schweiz.

Prisen på den brugte 10" plansliber (Vibrator) er nu nede på 420 kr. Hvor længe tør du vente ?

Birgittevej 6 finder du ved at køre ad Silkeborgvej til Gellerup-Centret og dreje ned ad Louisevej. Efter ca. 200 m drejer du ind på Annettevej og straks kommer du til Birgittevej. Endvidere går Linie 17 næsten lige til døren (stoppested på Louisevej ved varmecentralen).

Vi træffes daglig efter kl. 16.30 samt lørdag formiddag og iøvrigt efter aftale.

Du er velkommen til bare at kigge
eller få en snak om sten.

Der er ingen købetvang.

Venlig hilsen og glædelig jul.
Aase og Niels.

FOR DEM, DER FORETRÆKKER DE BLONDE . . .

Hvis du kan lide at experimentere og kan nænne at ofre en pænt poleret sten af tigerøje af god kvalitet, kunne du måske få lyst til at lægge den i blød i en saltsyre-opløsning i nogle dage ? - Resultatet skulle blive en blond tigerøje. (Men det er altså på eget ansvar).

"STENHUGGEREN" offentliggør gerne dine forsøgsresultater !

red.

KJELD POSE
MINERALIMPORT

STENBUTIKKEN Borggade 3
8000 Aarhus C, OG-190422

MINERALER - RÅ ÆDELSTEN - SMYKKESTEN - SJÆLDNE BJERGARTER - SLIBE-
SKÆRE- og POLERMASKINER - DIAMANTSKÆRESKIVER - SLIBE- OG POLERPULVER

GRAVES FACETMASKINER haves på lager

FORTIDENS RAVVEJE (2)

Artiklen blev påbegyndt i STENHUGGEREN nr 2 1979.

Rav fra Østersøens kyster er kendetegnet ved sine fuldendte farver i forskellige afskygninger af gullig-brunt, så fra de ældste tider var det kendt som "Nordens guld", et navn, der yderligere blev retfærdiggjort af, at det var sin vægt værd i guld.

Før istiden - i tertiærtiden fra øvre eocæn til nedre oligocæn - for mellem 54 og 34 millioner år siden var de egne, der nu optages af Skandinavien, Østersøen og de nordlige dele af Sovjetunionen, Polen og Tyskland, dækket af uhyre skove. Disse rav-skove bestod for det meste af harpiksholdige træer og specielt fyr, pinus succinifer, der må have haft stor udsvedning af harpiks, siden man endnu kan finde ravklumper på flere kilogram.

De største mængder af rav - såvel hentet op fra havbunden, skyllet op på stranden eller udvundet af jordlagene - findes ved Sambia-halvøen i den østlige del af bugten ved Gdansk, som var kendt af romerne og arabere.

Den engelske betegnelse for rav, amber, var lånt fra araberne, og romernes "ambar" er oprindelsen til det navn, der bruges i næsten alle romanske og angelsaksiske sprog. På tysk fik det navnet Bernstein, afledt fra Brënnenstein - den brændende sten - et navn, der naturligvis hænger sammen med ravs brændbarhed, med den strålende flamme og den lugt, det udbreder.

Søvejen var sandsynligvis den første, der blev fulgt af fønikerne i deres jagt efter rav. Den gik gennem Middelhavet og langs den atlantiske kyst til den jyske halvø, som var basis for ravhandelen med østersøområdet. En anden stor europæisk rav-vej gik fra Massilia, nu Marseilles, som var et vigtigt handelscentrum, fulgte Rhone og Rinen og

fortsatte over land til Østersøen.

I det afsluttende bind af sin *Historia Naturalis* giver den romerske historiker Plinius en beskrivelse af en af de romerske ekspeditioner, der gik til egnene ved Østersøen og bragte vældige mængder af det kostelige stof med tilbage, herimellem ravblokke, der vejede helt op til 6,5 kg. Blandt andet blev dette rav brugt til at strø ud over cirkusarenaen, hvor de store kampe blev afholdt på Neros tid.

Handel med rav begyndte for tre tusinde år siden, da fønikiske købmænd foretog lange rejser for at skaffe sig "Nordens guld" fra egnene omkring Østersøen og derved åbnede et handelssamkvem, der forplantede sig gennem hele Europa.

Den mest betydningsfulde handelsrute, der fulgtes af romerske og arabiske ravjægere, gik igennem, hvad der i vore dage er Polen, og talrige vidnesbyrd er blevet fundet under udgravninger, der har afdækket mønter og andre objekter af romersk og arabisk herkomst sammen med ravdepoter, der i virkeligheden var de skjulesteder, hvor en-gros-handlerne eller deres agenter opbevarede ravet, mens de ventede på købernes ankomst.

På den tid var der ingen veje i Mellemeuropa, og tætte skove, bjerge, mudder, sne og vilde dyr gjorde alle rejser besværlige og farlige. Som en følge heraf stoledes man først og fremmest på vandvejene, og det sejlbare net mellem Weichsel-floden og Dnjepr og Don, der forbandt Østersøen og Sortehavet, var ideelt egnet til formålet. Denne ravvej bød på 4 variationer: Den første begyndte ved Danziger-bugten og fulgte Weichsel, Bug, Pripet, Dnjepr og Don og gik videre i Asien ned ad Tigris og endte ved Den Persiske Havbugt, hvorfra ravet blev ekspede-

ret til markederne i Den Nære Orient og specielt Persien.

Den anden mulighed var at følge Weichsel og Warta og så ad mindre floder til Wrocklaw (Breslau), som - at dømme efter de mange ravdepoter, der siden er fundet der - må have været et af ravhandelens vigtigste centre. Fra Wrocklaw blev ravet transporteret over land gennem Mähren og videre til Norditalien. På denne rute lå den gamle romerske koloni Vindobona, et vigtigt handelscentrum, der senere blev til byen Wien.

Den nordøstligste af ruterne forbandt Østersøen med Sortehavet og Byzans og gik langs Neva og Dnjepr. Rav var ikke det eneste produkt, der importeredes fra Nordøsteuropa, som også leverede kvæg, pelsværk og fjer, idet de største centre for handelen hermed lå i de områder, hvor Venezia og Triest nu ligger.

De romerske og arabiske handelsmænd tiltuskede sig hovedsagelig rav for genstande af jern og bronze, prydvåben og fine klædevarer. Fra og med det 6. århundrede betalte de med guldmonter, som det bevidnes af store mængder mønter fra hele Middelhavsområdet, fundet ved udgravninger langs de ovenfor beskrevne ravveje.

Eyen Kalisz i det nordøstlige Polen praler med en to-tusind-årig tradition, der er opstået af den gamle koloni, der stammer fra de romerske handels-ekspeditioners tid, en koloni, der var kendt under navnet Calisia, og som utvivlsomt ligesom Wrocklaw var et af knudepunkterne for ravhandelen.

- fortsættes

NOGLE SMÅFIDUSER for afprøvning:

Pyrit og marcasit kan friskes op ved at lægge dem i blød natten over i en opløsning af 50 g oxalsyre i 1 liter vand.

Hvis det kniber med at få den helt fine glans på en tigerøje, så prøv at komme en dråbe eddike på den, lad det være et par minutter og polér så igen.

Kartoffelvand skulle være godt at rense sten og sølvstøj i. Læg det ned i vandet i 1 á 2 timer og tag det op igen.

Alt på eget ansvar (det er vi vist nødt til at sige).

red.

STEN-UDSTILLING . LANGENÆS BIBLIOTEK . 4/2 - 29/2 1980

Jysk stenklub er af Langenæs bibliotek, Aarhus, blevet inviteret til at udstille sten i bibliotekets montrér og udstillingsvindue og har modtaget dette tilbud med tak. På udgivelsestidspunktet er planerne allerede vidt fremskredne, og man mener i bestyrelsen at have sikret sig såvel folk nok til at arrangere som sten nok til at udstille.

Udstillingen bliver naturligvis ikke så stor denne gang. Pladsen i montrerne udgør ialt ikke mere end ca 6 m². Men vi forventer da, at udstillingen bliver et pænt og interessant vindue ud mod en omverden, der endnu ikke er kommet så intenst i kontakt med stenene som os. Det må da også nok være ulejligheden værd at se den for vore egne medlemmer.

Der bliver fri adgang på bibliotekets sædvanlige åbningstider.

Bestyrelsen

GENERALFORSAMLING

Der indvarsles herved til generalforsamling i JYSK STENKLUB Lø 3/3 1980 kl 14.30 på Åby bibliotek med dagsorden ifølge lovene :

1. Valg af dirigent.
2. Formandens beretning.
3. Aflæggelse af regnskab.
4. Valg af formand (hvis vedkommende er på valg).
5. Valg af bestyrelsesmedlemmer i henhold til § 4.
6. Valg af en 1. og en 2. bestyrelsesmedlem.
7. Valg af 2 revisorer (uden for bestyrelsen).
8. Valg af en revisorsuppleant.
9. Fastsættelse af kontingent for det kommende regnskabsår.
10. Indkomne forslag.
11. Eventuelt.

Formanden er ikke på valg i år. De to afgående bestyrelsesmedlemmer er Jón Svane og Ingemann Schnetler. Forslag, der ønskes behandlet, må være bestyrelsen i hænde senest 8 dage før generalforsamlingen.

Bestyrelsen

JYSK STENKLUB - PROGRAM

Lø 12/1 1980 kl 14.30 på Åby bibliotek. Slibning af rav. Foredrag og demonstration. Se også nedenfor.

Lø 9/2 1980 kl 14.30 på Åby bibliotek. Søren Bo fortæller om søpindsvin og andre pighuder.

Lø 8/3 1980 kl 14.30 på Åby bibliotek. Generalforsamling. Se dagsordenen inde i bladet. Man mener, der bliver tid til at vise en spændende film.

Lø 12/4 1980 kl 14.30 på Åby bibliotek. Foredrag - muligvis af finsk geolog (Erik Lindberg) med film om mineraljagt.

Værkstedet i Sct. Anna Gade holder julelukket fra On 19/12 1979. Åbnes igen 1. gang i det nye år On 16/1 1980.

Tur til Sverige i Kristihimmelfartsferien 1980. En sådan er under forberedelse og påregnes at være fra onsdag aften til sent søndag. Program for turen udsendes, når det foreligger. Husk at reservere tiden ! - og hvis du allerede nu vil sikre dig en plads i bussen, så er der åbnet for tilmeldinger til

Hanne Kunde

På rav-dagen 12/1 1980, se i programmet ovenfor, skal vi først høre lidt om rav og derefter prøve, om vi kan slibe lidt. Klubben skaffer nogle små billige stykker rav til et par kroner stykket, som vi kan øve os på, og sørger desuden for slibepapir, polermiddel og klude.

GLÆDELIG JUL : GODT NYTÅR !

bestyrelsen

Indlæg til næste blad til redaktionen senest

25 februar 19

Bestyrelsen:

Formand: Hanne Kunde, Bøgevej 7, 8260 Viby J.	tlf 06-140100.
Sekretær, Jón Svane, Hjelmensgade 4 ³ , 8000 Aarhus C.	06-194036.
Erik Jensen, Plutovej 8, 8270 Højbjerg.	06-149521.
Dolly Jacobsen, Augustenborggade 19, 8000 Aarhus C.	06-143461.
Kasserer Ingemann Schnetler, Fuglebakken 14, Stevnstrup	06-467282.
8870 Langå	

Redaktion, Sv. Sønnichsen, Agernvej 115, 8330 Beder.

06-937113.